

Janiuk, Jerzy

"Ludwik Hirszfeld (1884-1954) : rys życia i działalność naukowa", W. Kozuszek, Wrocław 2005 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 13/1 - 2, 177-180

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W. Kozuschek, *Ludwik Hirszfeld (1884–1954). Rys życia i działalność naukowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, ss. 226.

Na rynku księgarskim pojawiła się nowa seria wydawnicza „Biografie Uczonych Wrocławskich”, przygotowana dla uczczenia sześćdziesiątej rocznicy pierwszych wykładów na Uniwersytecie i Politechnice Wrocławskiej. Ma ona na celu prezentację dorobku uczonych różnych epok i dyscyplin naukowych, nie tylko polskich, związanych z wrocławskim środowiskiem akademickim. Serię inauguruje monografia poświęcona Ludwikowi Hirszfeldowi, profesorowi Uniwersytetu Wrocławskiego i pierwszemu dziekanowi Wydziału Lekarskiego w powojennym Wrocławiu, przygotowana przez znanego historyka medycyny, prof. Waldemara Kozuschka.

Zamiarem autora było przede wszystkim przybliżenie osiągnięć naukowych tego wybitnego uczonego i jego udziału w rozwoju tak różnych dyscyplin, jak serologia, immunologia, mikrobiologia, protozoologia, antropologia, zootechnika, filozofia przyrody i medycyna kliniczna. Praca odtwarza zarazem drogę życiową i przebieg kariery naukowej L. Hirszfelda z wykorzystaniem nieznanych dotychczas materiałów źródłowych.

Wydawnictwo składa się z 8 rozdziałów, poprzedzonych słowem wstępnym Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego, który, dziękując autorowi za podjęcie trudu opracowania monografii podkreśla zarazem znaczenie dokonania Hirszfelda dla rozwoju nauki polskiej i światowej. Następnie zamieszczono kilka zdań wprowadzenia od autora, który znał Profesora osobiście – w latach 50-tych był słuchaczem jego wykładów z mikrobiologii, oraz krótkie kalendarium życia L. Hirszfelda.

W rozdziale 1 zatytułowanym *Charakterystyka źródeł* autor przybliżył materiały źródłowe, szczególnie przydatne dla potrzeb opracowania. Wymienia tu przede wszystkim wydaną 5-krotnie autobiograficzną książkę Hirszfelda *Historia jednego życia*, oraz pracę zbiorową *Ludwik Hirszfeld*, której współautorką była jego żona. Autor skorzystał także z materiałów zgromadzonych w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, oraz bogatej spuścizny naukowej Hirszfelda z lat 1906–1957, obejmującej 394 pozycje. Bardzo pomocne okazały się dokumenty pochodzące ze zbiorów prywatnych, po raz pierwszy wykorzystane do odtworzenia życiorysu Hirszfelda, jego pracy naukowej i działalności społecznej.

Rozdział 2 pt. *Rodzina, dzieciństwo, okres szkolny i studia uniwersyteckie* omawia na wstępie pochodzenie rodziny Ludwika Hirszfelda, którego przodkowie, zamożni żydowscy bankierzy, przybyli do Warszawy z Berlina na przełomie XVIII i XIX w. Autor przybliży sylwetki zwłaszcza pokolenia urodzonego w drugiej połowie XIX w., spolszczonego i bardzo zasłużonego w działalności kulturalnej, oświatowej i niepodległościowej na rzecz narodu polskiego. W rodzinie Hirszfeldów nie brakowało bowiem osób wykształconych, pełniących odpowiedzialne funkcje w organizacjach politycznych i społecznych. Rozdział ten omawia, co prawda bardzo skrótowo, okres gimnazjalny Ludwika Hirszfelda, oraz, w sposób bardziej wyczerpujący, lata studenckie w Würzburgu i Berlinie, a także początki działalności naukowej uwieńczonej uzyskaniem tytułu doktora medycyny i chirurgii.

Rozdział kolejny to *Pobyty w Heidelbergu*, opisujący pracę i działalność naukową Hirszfelda w Zakładzie Badania Raka Uniwersytetu w Heidelbergu w latach 1907–1911, a zwłaszcza bardzo owocny okres współpracy z niemieckim naukowcem Emilem von Dungernem nad zagadnieniami z zakresu serologii. Badania nad różnicowaniem grupowym krwi doprowadziły do odkrycia grup głównych „AB” i „O”, oraz upowszechnienia się zaproponowanej przez Dungerego i Hirszfelda terminologii grup krwi. W świadomości społecznej te właśnie osiągnięcia Hirszfelda utrwaliły się najbardziej.

Rozdział 4, pt. *Pobyty w Zurychu* poświęcony jest szwajcarskiemu etapowi w karierze naukowej Hirszfelda, po podjęciu pracy w Zakładzie Higieny w Zurychu, gdzie prowadził badania nad występowaniem wola endemicznego, udowadniając jego związek z niedoborem jodu. Kolejną sferą zainteresowań naukowych Hirszfelda były w tym okresie badania nad właściwościami układu krzepnięcia krwi, zwieńczone uzyskaniem habilitacji w r. 1914.

Rozdział kolejny, *Pobyty na Bałkanach*, przedstawia koleje losu Ludwika Hirszfelda w okresie I wojny światowej, a szczególnie służbę w armii serbskiej i zasługi w zwalczaniu epidemii tyfusu plamistego, duru brzuszego i durów rzekomych. Autor omawia działalność Hirszfelda w warunkach frontowych, jego ogromne zaangażowanie, ofiarność i pomysłowość w rozwiązywaniu problemów związanych z organizowaniem i wyposażaniem laboratoriów bakteriologicznych, oraz szkoleniem personelu dla potrzeb walki z epidemią. Rozdział ten wspomina o ważnych badaniach naukowych przeprowadzonych przez Hirszfelda w tym okresie, a doty-

czących rozkładu statystycznego cech grupowych krwi wśród ludności różnych ras i narodów.

W rozdziale 6 *Powrót do Polski i praca w Państwowym Zakładzie Higieny w Warszawie* autor omawia następny etap działalności Hirszfelda po demobilizacji z armii serbskiej i powrocie do Warszawy, gdzie powierzono mu kierowanie Zakładem Badania Surowic, a następnie Działem Bakteriologii i Medycyny Doświadczalnej Państwowego Zakładu Higieny. W rozdziale tym opisana jest także praca pedagogiczna na Uniwersytecie Warszawskim i w Szkole Higieny, oraz działania organizacyjne na rzecz utworzenia państwowej służby bakteriologiczno-epidemiologicznej i walka z zagrożeniami epidemicznymi w okresie międzywojennym.

Rozdział 7 *Warsztat pracy i działalność naukowa do roku 1939* przybliża działalność naukową Hirszfelda w okresie dwudziestolecia międzywojennego: prace nad rozkładem występowania grup głównych krwi na terenie Polski, badania z zakresu serodiagnostyki i cytoserologii, publikacje dotyczące zastosowania diagnostyki serologicznej w medycynie sądowej, badania immunologiczne związane z patologią ciąży. Autor kreśli także sylwetki asystentów i współpracowników Ludwika Hirszfelda z tego okresu działalności naukowej.

Rozdział kolejny, *Udział w zjazdach naukowych w latach 1921–1939* omawia uczestnictwo Hirszfelda w międzynarodowych spotkaniach i konferencjach naukowych, udział w pracach Komitetu Higieny Ligi Narodów, wykłady i odczyty w stolicach państw europejskich.

Okres drugiej wojny światowej to rozdział opisujący tragiczne koleje losu rodziny Hirszfeldów po wybuchu wojny: utratę pracy, represje, okres pobytu w getcie, śmierć córki. Autor poświęca dużo uwagi zaangażowaniu profesora w działalność społeczną i naukową na rzecz mieszkańców warszawskiego getta: organizację służb sanitarnych, walkę z zagrożeniami epidemiologicznymi, konspiracyjną pracę pedagogiczną.

Rozdział 10 poświęcony jest okresowi wrocławskiemu, będącemu ostatnim etapem w karierze naukowej prof. Hirszfelda. Autor opowiada o kolejnych zadaniach, podjętych przez profesora w okresie powojennym i jego udziale w organizowaniu Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej, pracy dydaktycznej i naukowej, kontynuacji badań nad układem grupowym krwi i problematyką konfliktu serologicznego, a także o nowej sferze działalności Hirszfelda – organizacji krwiodawstwa na Dolnym Śląsku.

Rozdział 11 zatytułowany *Działalność naukowa Ludwika Hirszfelda* w sposób syntetyczny omawia zakres zainteresowań badawczych profesora i jego dokonania w poszczególnych dyscyplinach naukowych. Rozdział ten obrazuje rozległość działalności Hirszfelda i jego udział w rozwoju nauki polskiej i światowej.

Książka zawiera wykaz pozycji bibliograficznych, streszczenia w języku niemieckim i angielskim, oraz indeks nazwisk.

Wydawnictwo zostało przygotowane bardzo starannie – twarde okładki otrzymały elegancką szatę graficzną. Książka zawiera 44 czarno-białe ilustracje, opatrzone krótkimi komentarzami. Dodatkowo zamieszczono wykaz ilustracji, zawierający informacje odnośnie pochodzenia materiałów oryginalnych. Monografia nie zawiera natomiast wykazu przynajmniej najważniejszych publikacji naukowych profesora i jest to bodaj jedyny jej mankament.

Książka Waldemara Kozuschka ukazuje wszystkie etapy życia i pracy naukowej Ludwika Hirszfelda. Od chwili śmierci Profesora minęło przeszło 50 lat i jest to upływ czasu dostatecznie długi, aby obiektywnie ocenić jego drogę życiową i dorobek naukowy. Z zadania tego autor wywiązał się nadzwyczaj dobrze. Niemale znaczenie miało wykorzystanie nieznanych dotychczas materiałów źródłowych, uzyskanych m.in. dzięki nawiązaniu kontaktu z jedyną żyjącą dotąd krewną Hanny i Ludwika Hirszfeldów. Dzięki temu powstała cenna publikacja, zawierająca nie tylko rzetelną ocenę wkładu Profesora w rozwój rozlicznych dyscyplin naukowych, pozostających w sferze jego zainteresowań, ale ukazująca także kształtowanie się jego osobowości na tle ważnych wydarzeń społeczno-politycznych, które stały się jego udziałem.

Jerzy Janiuk